

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ЗАКОННОСТІ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

У статті проаналізовано окремі проблеми реалізації принципу законності при виконанні кримінальних покарань. Наголошено на необхідності вдосконалення кримінально-виконавчого законодавства і подальшого реформування кримінально-виконавчої системи з використанням іноземного досвіду виконання покарань, наприклад, досвіду Швеції, Польщі, інших європейських держав.

Ключові слова: принцип законності, засуджені, установи виконання покарань, реформа, іноземний досвід.

Актуальність теми зумовлена тим, що законність як головний принцип кримінально-виконавчого права, кримінально-виконавчого законодавства, виконання та відбування покарань, реформування пенітенціарної системи України є надзвичайно важливою складовою демократичних змін у суспільстві, зорієнтованих на сучасні гуманістичні тенденції й міжнародні стандарти поведінки з ув'язненими та засудженими. Незважаючи на приєднання України до низки міжнародних актів з прав людини і гуманізації кримінального судочинства, наша країна й надалі залишається одним зі світових лідерів щодо кількості засуджених до позбавлення та обмеження волі, які відбувають покарання у виправних колоніях і виправних центрах (далі – УВП) – не найбільш безпечних для життя і здоров'я людини державних установах.

У ХХІ ст. проблема безпеки життєдіяльності, а отже, і забезпечення законності при виконанні й відбуванні покарань, хвилює не лише українське суспільство. Порушення законності в УВП викликає занепокоєння й у громадськості наших найближчих сусідів: Польщі, Румунії, Російської Федерації, Республіки Білорусь та інших країн, у яких на рубежі століть змінилися політичні режими. Однією з проблем забезпечення законності в установах виконання покарань, яка викликає найбільше занепокоєння, є дотримання прав людини в місцях позбавлення волі.

Проблеми реформування кримінально-виконавчого законодавства, вітчизняної системи виконання покарань, забезпечення законності персоналом органів і установ виконання покарань у різні часи в різних аспектах досліджувало чимало радянських, пізніше – російських та українських уче-

них: Ю. М. Антонян, Л. В. Багрій-Шахматов, В. А. Бадира, О. М. Бандурка, Е. Ю. Бараш, І. Г. Богатирьов, С. А. Барсученко, А. О. Галай, В. О. Гацелюк, А. П. Гель, Л. М. Горбунова, О. М. Джужа, Т. А. Денисова, О. Г. Зеніна, О. Г. Колб, В. О. Львовичкін, О. Б. Пташинський, Г. О. Радов, О. Л. Ременсон, М. В. Романов, А. Х. Степанюк, О. М. Сокурченко, В. М. Трубніков, Ю. А. Чеботарьова, І. С. Яковець, М. М. Яцишин та ін.

Проте, незважаючи на наявні наукові здобутки, до цього часу в кримінально-виконавчій теорії практиці немає визначеності позицій щодо окремих аспектів реалізації принципу законності у законотворчій діяльності, у тому числі у відомчій нормотворчій і правозастосовній діяльності, особливо в аспекті переорієнтації вітчизняної кримінально-виконавчої системи (КВС) на відкритість, розширення меж суспільного контролю, партнерські відносини тощо. Сьогодні потребують реалізації чимало програм, у тому числі щодо реформування КВС у напрямі її подальшої гуманізації, виконання інших зобов'язань, які були прийняті Україною перед європейським співтовариством. Перш за все, це завдання забезпечення прав засуджених, приведення умов тримання засуджених і ув'язнених у відповідність до вимог Мінімальних стандартних правил поведінки з в'язнями [10] та інших міжнародних актів щодо прав людини.

Мета статті – аналізуються окремі проблеми реалізації принципу законності при виконанні кримінальних покарань.

Для набуття міжнародного досвіду у сфері поведінки з засудженими і ув'язненими Україна тісно співпрацює з рядом міжнародних організацій, а центральний орган виконавчої влади з питань виконання покарань (з 2010 р. – ДПтСУ) тісно співпрацює з органами виконання покарань країн Європи, вивчає також досвід США,

Канади та інших держав. Але результати цієї співпраці, а головне, що і чому взято на "озброєння", ще недостатньо висвітлюється в ЗМІ та фахових виданнях.

Дослідження вказує на вартість наслідуювання досвід виконання позбавлення волі в закладах Служби в'язниць Мін'юсту Швеції. Зауважимо, що в чинному КВК України поділ виправних колоній за рівнями безпеки нами був запозичений у Швеції, але впроваджений нами в залежності від категорії засуджених, які в них тримаються, тоді як у Швеції в'язниці різняться залежно від ступеня охорони засуджених, так званих "рівнів безпеки", що виявляються в наявності різноманітних технічних засобів на зовнішній, основній і внутрішній зонах охорони, у різному блокуванні дверей і вікон камер, у системах відеоспостереження тощо. Кожен засуджений Швеції має окрему мебльовану камеру з відокремленим туалетом і умивальником. І тому відчуває себе людиною.

Треба вивчити їх досвід і щодо комплектування персоналу в'язниць. На відміну від наших виправних колоній, в'язниці Швеції не мають воєнізованої охорони і спеціальних формувань для угамування засуджених. А мобільні групи захоплення (одна на 2-3 в'язниці) мають на озброєнні лише наручники й гумові кийки. Поліція викликається у виключних випадках. У в'язницях Швеції відсутні штрафні приміщення, передбачено лише 2 види дисциплінарних стягнень: попередження й незарахування певного періоду відбування покарання у в'язниці (до 10 діб) у загальний строк покарання. Навіть за втечу передбачено лише дисциплінарну відповідальність, оскільки вважається, що людина має природний потяг до свободи, за який недоцільно суворо карати [8, с. 111-114]. В ідеалі саме такими й повинні бути умови відбування позбавлення волі в Україні. Нам також необхідно модернізувати систему нагляду та охорони, технічно унеможливити втечі з УВП, а не стріляти втікачу (людині!) у спину. Для впровадження такої системи необхідні добра воля законодавця та відповідне фінансування. А це – одвічна проблема, що заважає будь-яким реформам, і не лише в кримінально-виконавчій сфері.

Російські правники проблему неякісного кадрового забезпечення також називають однією з причин порушення прав засуджених. "Результати соціологічного дослідження свідчать про те, що проблема дотримання прав людини в місцях позбавлення волі залишається актуальною. Саме так вважають 70% експертів, 49% співробітників і 90% засуджених. У примітці засуджені відзначали, що дуже багато залежить від адміністрації ВЗ. Характер масових порушень прав людини в місцях позбавлення волі зумовлений недотриманням особистих,

громадянських, соціально-економічних, культурних прав, які в теорії кримінально-виконавчого права належать до загальних, а також спеціальних прав, що виникають у засуджених у зв'язку з відбуванням призначеного судом покарання" [1, с. 55, 56].

Наголошено, що більшість порушень прав засуджених зумовлені саме людським фактором. "Не існує кращої гарантії проти жорстокого поводження, що принижує людську гідність особи, позбавленої волі, ніж належним чином підготовлений співробітник" [1, с. 57]. Отже, головною умовою забезпечення законності в УВП є належна поведінка персоналу, його "людяне" поводження із засудженими. Від персоналу не вимагається змінити на краще все і відразу, оскільки це неможливо. Тим більше, що в "Попередніх зауваженнях" до "Мінімальних стандартних правил поводження з ув'язненими" спеціально обумовлено: "З огляду на розмаїття юридичних, соціальних, економічних і географічних умов зрозуміло, що не всі правила можна застосувати повсюди і водночас. Вони повинні, однак, покликати до життя постійне прагнення до подолання практичних труднощів, що стоять на шляху до їх здійснення, оскільки загалом відбивають ті мінімальні умови, котрі ООН вважає прийнятними" [4, с. 19]. З іншого боку, численні порушення прав і законних інтересів осіб, які відбувають покарання в УВП, свідчать про необхідність постійного вдосконалення, розвитку й закріплення юридичних гарантій їх захисту, одними з основних видів яких є прокурорський нагляд, відомчий і громадський контроль за законністю діяльності виправних установ. Треба також вивчати позитивний досвід інших демократичних держав, шукати можливості адаптування їх досвіду до нашого сьогодення. Перш за все, досвіду європейських країн з нормативною правовою системою.

Зокрема, заслуговує на увагу досвід забезпечення законності при виконанні позбавлення волі В'язничною службою Міністерства юстиції Польщі, де рішуче відмовились від застосування жорсткого пресингу на засуджених та вжили низку дієвих заходів у напрямі гуманізації, демократизації та лібералізації процесу виконання покарань. Для досягнення позитивних результатів там поетапно вирішили низку завдань: максимально усунули ситуації, які провокують конфронтацію; змінили відносин між засудженими і персоналом; підготували для роботи у в'язницях нових людей, у тому числі шляхом їх навчання за кордоном; підвищили моральний рівень персоналу, змінили на позитивне його ставлення до засуджених; зробили в'язниці відкритими для громадського контролю [3, с. 7]. Вплив польської громадськості на забезпечення законності при виконанні покарань втілено у програмі "Право на кожен день", яка діє в

університетах, школах і в'язницях з метою наблизити право до людини, у тому числі до засуджених, задіяти механізми його реалізації. "Ми часто розмовляємо про права, але до тих пір не маємо прав, доки не існує процедури, яка нам дозволяє цими правами користуватися" [11, с. 8].

Для забезпечення законності в польських в'язницях важливою є діяльність Уповноваженого з прав людини – омбудсмена, працівники його Бюро мають необмежене право доступу в усі без винятку пенітенціарні заклади. Ця можливість використовується ними не тільки для перевірки індивідуальних випадків, а й для контролю за тим, як узагалі в цій установі дотримуються права засуджених. Такі перевірки є результативними, оскільки: 1) про таку перевірку адміністрація попереджається не раніше ніж за добу до прибуття Уповноваженого або працівників його Бюро; 2) передбачено, що адміністрація установи надає Уповноваженому інформацію про поточну роботу та наявні проблеми з дотриманням прав громадян; 3) відвідуються кілька десятків довільно вибраних камер, а також усі приміщення, призначені для обслуговування і дозвілля засуджених; 4) практична частина перевірки Уповноваженим (працівниками Бюро) здійснюється анонімною бесідами сам на сам з 10% засуджених, відбраних шляхом жеребкування; 5) результати перевірки з висновками і пропозиціями надаються керівництву установи (для усунення порушень), а копії висновку направляються до відповідного окружного інспекторату В'язничної служби, пенітенціарному судді цієї території, до Центрального управління в'язничної служби, в Гельсінський комітет і Головне управління асоціації "Патронат". При виявленні кримінально караних порушень омбудсмен звертається до прокуратури. Якщо існує закон, який звужує права засуджених, омбудсмен звертається до Конституційного суду, щоб такий закон був змінений [9, с. 14–16]. Завдяки Уповноваженому в польських в'язницях з 1989 р. заборонена діяльність оперативних підрозділів, підпорядкованих В'язничній службі, оскільки "такий стан речей надзвичайно негативно впливав на загальну атмосферу у тюрмах, оскільки функції агентів виконували абсолютно аморальні особи, котрі за свою діяльність отримували привілеї" [9, с. 17]. Тому досвід діяльності польського омбудсмена для нас є надзвичайно цікавим. Але, урахувавши, що в Україні на початок 2014 р. налічувалось понад 180 виправних установ, його впровадження у нас потребуватиме певних коректив. Одна з них полягає в необхідності впровадження посади регіонального представника Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, завданням якого буде контроль за додержанням прав і законних інте-

ресів засуджених на території однієї чи кількох областей, залежно від наявної кількості органів і УВП.

Щодо пропозиції ліквідації власних оперативних підрозділів УВП, то в Болгарії оперативна робота в місцях позбавлення волі ведеться органами поліції, і це не позначається на її ефективності. Персонал УВП сприяє в її проведенні, але керівництвом й координація діяльністю з припинення злочинних намірів засуджених належить поліцейським органам МВС, що повністю відповідає завданням і цілям двох інститутів [2, с. 24].

Відзначимо також, що попри критику в ЗМІ на адресу Федеральної служби виконання покарань РФ щодо поганого поводження із засудженими, насправді в Росії з 1992 р. зроблено чимало для приведення умов виконання та відбування позбавлення волі до міжнародних стандартів. На відміну від України, в РФ Указом Президента від 08.10.1997 р. кримінально-виконавча служба була виведена із складу МВС і підпорядкована Міністерству юстиції РФ. Таке рішення прийняте саме на виконання рекомендацій Ради Європи. Упродовж останніх десяти років вжито низку заходів до "відкриття" виправних закладів для діяльності священнослужителів та громадського контролю. Голова Нижегородської спілки з прав людини С. Шимоволос зазначає: "Важливою стороною діяльності громадських організацій є юридична допомога засудженим. Перебуваючи в повній залежності від адміністрації, засуджені не можуть самостійно захищати свої права. Не маючи точної інформації про свої права, не отримуючи підтримки наглядових органів, вони мають лиш одне джерело підтримки – правозахисні організації. У разі неправомірного покарання або недодержання законів прохань засуджених звертається за консультацією і посередництвом до правозахисної організації" [14, с. 83]. Перспективним напрямом забезпечення законності в УВП РФ вважається створення Ліги родичів засуджених, завдяки якій родичі засуджених, як учасники кримінально-виконавчих відносин без побоювань реалізують свої права.

Водночас ми не повинні відкидати напрацьовані наукою, перевірені часом і практикою наші засоби підтримання законності й правопорядку в місцях позбавлення волі. Частина з них міститься у відповідях засуджених і персоналу виправних колоній під час проведення нашого анкетування. Зокрема, більш якісна правова підготовка персоналу в спеціалізованих ВНЗ; посилення відомчого контролю; відкритість установ для громадського контролю; поліпшення якості прокурорського нагляду; судовий контроль за належним виконанням судових рішень; міжнародний контроль; діяльність ЗМІ тощо.

Стосовно запозичення досвіду вдосконалення кримінально-виконавчих відносин доцільно було б скористатись і законодавчою практикою сусідів щодо нормативного закріплення прав засуджених на ввічливе до них ставлення персоналу. Наприклад, у Республіці Білорусь право засуджених "на ввічливе поводження з боку працівників виправних установ" передбачене п. 55.2 Глави 12 Правил внутрішнього розпорядку виправних установ [12]. У вітчизняних ПВР УВП (а їх наразі 2) такої норми не існує.

Відверто кажучи, для вдосконалення більшості кримінально-виконавчих відносин нам не потрібен іноземний досвід, достатньо ретельно проаналізувати 8-річний досвід застосування КВК, щоб виявити ті інститути та норми, які потребують законодавчого вдосконалення. Окремі з недоліків правового регулювання "заховані" за стінами ВК, тому й невідомі науковій спільноті. Серед них є норми, на перший погляд, несуттєві, проте їх застосування на розсуд адміністрації ВК відчутно порушує права засуджених, а отже, призводить до порушення принципу законності при виконанні та відбуванні покарання.

Однією з таких сфер є передбачений п. 31 ПВРУВП інститут розпорядку дня, який включає в себе час підйому, туалету, фізичної зарядки, приймання їжі, розводу на роботу, перебування на виробництві та інші заходи. На думку адміністрації ВК, передбачені в розпорядку дня заходи є загальнообов'язковими для всіх засуджених. Погодитись із цим можна лише з певними зауваженнями, перш за все, стосовно чіткого розмежування прав і обов'язків засуджених до позбавлення волі на певний строк. Одне з них стосується права, а не обов'язку засуджених до позбавлення волі виходити на виробництво. Інше зауваження стосується передбаченого в розпорядку дня часу для ранкової фізичної зарядки, яку адміністрація виправних колоній незаконно зобов'язує виконувати всіх засуджених під загрозою дисциплінарного покарання.

На нашу думку, час визначитись, чи зобов'язані засуджені виконувати фізичні вправи під час проведення ранкової фізичної зарядки. Аналіз КВК та іншого чинного законодавства свідчить, що засуджений зобов'язаний дотримуватись розпорядку дня, у тому числі бути присутнім на не передбаченій розпорядком дня фізичній зарядці, але виконувати зарядку, тобто робити фізичні вправи, проти власної волі закон його не зобов'язує. Закон зобов'язує засудженого в час, передбачений розкладом дня, прибути на шиккування для слідування в їдальню. Але не зобов'язує його приймати їжу. В іншому випадку можна дійти до абсурду та притягувати засудженого до відповідальності за те, що він "після команди

"відбій" ліг у ліжку, але не заснув", або "безрезультатно сходяв до вбиральні".

Видається, що шляхи вирішення саме цієї проблеми слід шукати не за кордоном, а в належній реалізації положень нової редакції Закону України "Про фізичну культуру і спорт", ст. 32 якого регламентує: "Громадянам, які перебувають у місцях попереднього ув'язнення та установах виконання покарань, гарантується можливість займатися фізкультурно-оздоровчою діяльністю. Адміністрація місць попереднього ув'язнення та установ виконання покарань створює особам, які в них перебувають, умови для занять фізичною культурою, зокрема особам, які не досягли повноліття, – умови для фізичного виховання відповідно до вимог щодо занять фізичною культурою, передбачених для загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів. Центральний орган виконавчої влади з питань виконання покарань визначає порядок здійснення фізкультурно-оздоровчої діяльності та нормативи забезпеченості місць попереднього ув'язнення і установ виконання покарань фізкультурно-спортивним інвентарем та обладнанням" [13]. Отже, закон не зобов'язує засуджених займатись фізкультурно-оздоровчою діяльністю, а лише гарантується їм таке право, одночасно зобов'язуючи адміністрацією створювати умови для занять фізичною культурою. АДПтСУ у співпраці з МОЗ України повинна якнайшвидше напрацювати відповідні нормативи для проведення фізкультурно-оздоровчих заходів із засудженими, у тому числі визначитись з комплексами фізичних вправ, з урахуванням статі, вікових категорій і стану здоров'я засуджених. Зокрема, п. 31 ПВР УВП необхідно доповнити реченням: "Порядок проведення засудженими ранкової фізичної зарядки затверджується начальником установи відповідно до типового (додаток №... до Правил)". А ПВР УВП необхідно доповнити відповідним додатком, в якому визначити тих осіб, які мають право особисто проводити фізичну зарядку з засудженими, і типовий порядок проведення ранкової фізичної зарядки з переліком комплексів фізичних вправ для різних категорій засуджених – з урахуванням статі, віку і стану здоров'я. Такий спосіб реалізації принципу законності сприятиме вдосконаленню кримінально-виконавчих відносин, підтриманню правопорядку, оскільки зменшить кількість конфліктів між адміністрацією й засудженими з приводу виконання заходів розпорядку дня.

У своїй сукупності ці та інші, вищевикладені заходи, у тому числі посилення громадського впливу та діяльності ЗМІ, сприятимуть забезпеченню законності при виконанні покарань, бо слугуватимуть додатковою гарантією забезпечення прав та законних інтересів засуджених і персоналу ВУ.

Відкидаючи можливі заперечення прихильників консервативних поглядів з приводу подальшого поширення громадського впливу на діяльність виправних установ, а також з приводу відкритості виправних установ для діяльності ЗМІ, зробимо деякі застереження. На думку І. В. Іванькова, практика останнього десятиріччя підтверджує важливість використання величезного потенціалу громадських організацій (як українських, так і міжнародних) у реформуванні кримінально-виконавчої системи України, приведенні її у відповідність до міжнародних норм та стандартів поводження з ув'язненими, подальшому вдосконаленні системи захисту прав людини в місцях відбування покарання та утримання під вартою [5, с. 49].

Тому громадський контроль, поряд з іншими видами контролю за діяльністю адміністрації УВП, покликаний бути дієвим засобом забезпечення законності при виконанні й відбуванні покарання. Необхідно також погодитись, що важливою передумовою подолання сучасних викликів правам і свободам людини є гласність і відкритість інформації про порушення прав людини, широке залучення ЗМІ до правової освіти населення [6, с. 11].

У юридичній літературі зазначено, що інформаційна діяльність ЗМІ в сучасному суспільстві є дієвим засобом стримування посадових і службових осіб від порушення прав, свобод і законних інтересів громадян. Перешкодою на шляху поширення позитивного впливу "четвертої влади" на стан законності в установах виконання покарань є закритість цих установ, приховування від суспільства інформації про правопорушення, вчинені засудженими або щодо них. Тому завданням влади сьогодні є вжиття заходів для забезпечення відкритості інформації про стан правопорядку в УВП.

Нагадаємо, що сучасні підходи до поліпшення суспільних правовідносин ґрунтуються на вдосконаленні й належному виконанні договору. Чинний КВК України також оперує поняттями "угода" і "договір". У ч. 1 ст. 60 КВК передбачено, що засуджені до обмеження волі залучаються до праці на "договірній основі" [7]. Тому є можливість удосконалення кримінально-виконавчих відносин шляхом укладення угоди (програми) "Про соціальне партнерство" між адміністрацією УВП і засудженими. Суть такої угоди має полягати в тому, що адміністрація УВП бере на себе зобов'язання в межах чинного законодавства, але на якісно іншому (вищому) рівні, з урахуванням міжнародних стандартів, виконувати покарання (тобто свої обов'язки), а засуджені (в особі ради колективу засуджених) беруть на себе зобов'язання належним чином відбувати покарання – утримуватись від порушення

вимог режиму, виконувати виробничі завдання тощо.

Прогнозованими наслідками реалізації програми мають бути: зменшення правопорушень серед засуджених; суттєве зменшення кількості рецидивних злочинів; поліпшення ефективності праці засуджених; поліпшення стану відшкодування потерпілим збитків, завданих злочинами; зменшення наповнення УВП шляхом збільшення кількості засуджених, звільнених з УВП на підставі ст. 81, 82 КК України; інші якісні зміни у сфері виконання покарань. У комплексі з іншими програма "Соціальне партнерство" сприятиме реалізації принципу законності у сфері виконання покарань.

Висновки:

1. Проведені дослідження сприяли виокремленню основних факторів негативного впливу на реалізацію принципу законності у сфері виконання покарань, серед яких: неналежна увага держави до цього важливого державного інституту, яка виявляється, зокрема, у неякісному правовому регулюванні процесу виконання/відбування покарань; неналежні менеджмент, фінансування, матеріально-технічне забезпечення УВП; недостатнє наукове забезпечення реформ у кримінально-виконавчій сфері, внаслідок чого процес нормативного регулювання діяльності КВС не позбавлений помилок і "вилянь"; нерозвиненість інститутів суспільного контролю, помилки в організації парламентського контролю, прокурорського нагляду за додержанням законів в УВП тощо.

2. Запропоновано запровадити посаду регіонального представника Уповноваженого ВРУ з прав людини, головним завданням якого має бути контроль за додержанням прав і законних інтересів засуджених на території однієї чи кількох областей.

3. Є потреба внести зміни до законів і підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють оперативно-розшукову діяльність. А ч. 2 ст. 104 КВК України необхідно викласти в такій редакції: "2. Оперативно-розшукова діяльність в установах виконання покарань здійснюється оперативними підрозділами МВС України. Персонал установ у межах своїх повноважень сприяє діяльності вказаних підрозділів".

Список використаної літератури

1. Борсученко С. А. Соблюдение прав человека в учреждениях уголовно-исполнительной системы / С. А. Борсученко // Юстиция. – 2006. – № 1.
2. Василев Петр. Статус болгарской пенициарной администрации / Петр Василев // Тюремная реформа: поиски и достижения / Харьковская правозащитная группа; худож.-оформ. И. Гаврилюк. – Харьков: Фолио, 1999. – 120 с.

3. Гайдус Данута. Польский путь реформирования тюремной системы / Данута Гайдус // Тюремная реформа: поиски и достижения / Харьковская правозащитная группа ; худож.-оформ. И. Гаврилюк. – Харьков, Фолио, 1999. – 120 с.
4. Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями. – Київ : АННА-Т, 2008. – 502 с.
5. Іваньков І. В. Аналіз проблем запровадження громадського моніторингу в установах Державного департаменту України з питань виконання покарань : посібник / І. В. Іваньков. – Київ : КІМ, 2007. – 536 с.
6. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. – Київ : Юридична думка, 2008. – 252 с.
7. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV // Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 3–4. – Ст. 104.
8. Лисодєд О. Умови відбування покарання в тюрмах Швеції / О. Лисодєд, А. Степанюк // Вісник прокуратури. – 2003. – № 6.
9. Малец Я. Контроль Уполномоченного по правам человека за соблюдением прав заключенных в Польше / Ян Малец // Тюремная реформа: поиски и достижения / Харьковская правозащитная группа ; худож.-оформ. И. Гаврилюк. – Харьков, Фолио, 1999. – 120 с.
10. Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями : [Резолюція Економічної та Соціальної Ради ООН 663 СІ (XXIV) (995_992) від 31.07.1957 р.] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.
11. Платек М. Влияние общества на тюремную реформу в Польше / Моника Платек // Тюремная реформа: поиски и достижения / Харьковская правозащитная группа ; худож.-оформ. И. Гаврилюк. – Харьков : Фолио, 1999. – 120 с.
12. Правила внутреннего распорядка исправительных учреждений / С. А. Кадушкин, В. Б. Шабанов, А. Н. Пастушеня и др. ; под общ. ред. В. Б. Шабанова. – Минск : Амалфея, 2000. – 128 с.
13. Про внесення змін до Закону України "Про фізичну культуру і спорт" та інших законодавчих актів України : Закон України від 17.11.2009 р. № 1724-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВУ). – 2010. – № 7. – Ст. 50.
14. Шимоволос Сергей. Попечение исправительных учреждений на опыте Нижегородской области / Сергей Шимоволос // Тюремная реформа: поиски и достижения / Харьковская правозащитная группа ; худож.-оформ. И. Гаврилюк. – Харьков, Фолио, 1999. – 120 с.

Стаття надійшла до редакції 19.03.2015.

Стулов А. А. Современные подходы к проблеме реализации принципа законности в сфере исполнения наказаний

В статье анализируются отдельные проблемы реализации принципа законности при исполнении уголовных наказаний. Акцентируется внимание на необходимости усовершенствования уголовно-исполнительного законодательства и дальнейшего реформирования уголовно-исполнительной системы с использованием иностранного опыта исполнения наказаний, например, опыта Швеции, Польши, других европейских государств.

Ключевые слова: принцип законности, осужденные, учреждения исполнения наказаний, реформы, иностранный опыт.

Stulova A. F. The modern approaches to the implementation of the principle of legality in the field of the execution of sentences

Some of the principle of legality problems in the execution of criminal penalties are analyzed in the article. Attention is focuses on the need to improve the penitentiary legislation and further reform of the penal system using foreign penitentiary experience, for example, the experience of Sweden, Poland and other European countries.

The studies suggest that the main factors affect the implementation of the principle of legality in penal institutions can be summarized in the following groups: lack of attention to this important state public institutions, which appears in poor quality legal regulation of the process of execution and serving sentences; overloaded part of the institutions – the main causes of conflict among convicts; improper management, funding and logistical support institutions that conditions of overcrowding in penal institutions lead to a decrease in employment of convicts; lack of scientific support of the process of reforming the penal system, ignoring by the management of the State Penitentiary Service of Ukraine justified proposals of scientists, so that the process of regulatory activity of the service is not free of errors and "instability" in the main emphasis; underdeveloped institutions of public control over the activities of the Penitentiary; errors in the organization and implementation of parliamentary control and prosecutorial supervision of compliance with the law in penal institutions.

In order to improve the quality of parliamentary control over the activities of the Penitentiary is invited to note the experience of Poland in terms of powers and methods of the Ombudsman to monitor the observance of the rights of prisoners. In particular, it is proposed to introduce a Regional Representative of the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights, whose main task will be enforcement of the rights and legitimate interests of convicts in the organs and penal institutions in the region. Based on the experience of reform in Poland and Bulgaria proposed to abolish in the penal system the departmental operational structure with the transfer of their functions to the operational units of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. For this purpose it is proposed make changes to certain laws governing the operational and investigative activities, including part 2 of article 104 of KMC change of Ukraine, and told it in the following edition: "2. Operatively-search activity in the penal institutions engaged in the operational units of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine".

Key words: *the principle of legality; convicted; correctional facilities; reform; foreign experience.*